

CREATIVITY AND UTILITARIANISM: THE ANTHROPOMORPHIC STATUES FROM CUCUTENI

Ioana Olaru, Assist. Prof., PhD, "George Enescu" Arts University of Iași

Abstract: The present study refers to an old age in the History of Art on the territory of Romania, that is the Eneolithic period. It is difficult (or, on the contrary) to prove, for that remote time, the limit of utilitarianism, art being subsumed to a purpose (in the present situation, having a magical-religious purpose) and where the artistic quality of some objects starts, objects which are nowadays, for us, undeniable works of art. The peak of Eneolithic art in our country, the entire culture Cucuteni is a proof of the development of aesthetic taste in the case of the primitive individual. Thus, this scientific work will not stop to the research of Cucuteni ceramics, the most interesting Neolithic ceramics from the Balkans, but to the amazingly bright anthropomorphic art from Cucuteni. In this case, we can see the same love for chromatic effects, just like in the case of pots, the small sculpture's qualitative step made forward is even greater from the artistic point of view that this culture brings forward. Moreover, in the case of statues, also, we will see the made steps forward even if we compare two types, from realism which does not lack synthesis to the process of abstractization from the figurative reality of some graphic schemata, in order to obtain symbols which are specific to a new world which knew another kind of life in the Neolithic times.

Keywords: *Eneolithic, en violon, au repousse, geometrization, abstractization*

Elementul creativ este cel care a stat la baza evoluției societății omenești de-a lungul timpului. Cultura¹ Cucuteni (de fapt, cultura Ariușd-Cucuteni-Tripolie, numită astfel după localități eponime, din jud. Covasna și din jud. Iași, la care se adaugă și un oraș din Ucraina), una dintre cele mai cunoscute culturi neolitice, a ocupat mil. al IV-lea – al III-lea î.Hr. Alături de cultura Petrești, ea face parte dintr-unul dintre grupurile ceramice ale Eneoliticului dezvoltat (și anume, cel cu ceramică pictată policromat). Această perioadă a Neoliticului este cea în care activitatea creativă a omului a căpătat proporții impresionante. Reprezentanții culturii Cucuteni² – care ajunseseră la o fază de dezvoltare remarcabilă (numărul³ și dimensiunea așezărilor ne-o dovedesc! dar și mărimea locuințelor, în medie de 80mp⁴, precum și descoperirile care stau mărturie pentru perfecționarea uneltelor și tehnicilor agricole) – ne-au lăsat o moștenire artistică de necontestat. Pe lângă ceramica⁵ foarte evoluată

¹ În general, culturile sunt denumite după așezările bogate în descoperiri caracteristice. În acest caz, este vorba despre cea mai mare așezare neolitică din toată Moldova: 80x100m – stațiunile neolitice Cetățuia și Dâmbul Morii (satul Cucuteni, com. Băiceni), situate la cca 60km de orașul Iași. Ca datare, cultura Cucuteni începe în prima jumătate a mil. al IV-lea î.Hr., încheindu-se după înc. mil. al III-lea î.Hr. Cf. Paul MacKendrick, *Pietrele dacilor vorbesc*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, p.14; Vladimir Dumitrescu, *Arta culturii Cucuteni*, București, Ed. Meridiane, 1979, p.8-9; M. Petrescu-Dîmbovița, *Cucuteni*, București, Ed. Meridiane, 1966, p.5

² Întâlnită în întreaga Moldovă și în stepele vest-pontice până la Nipru, precum și în sud-estul Transilvaniei. Cf. Ion Miclea, Radu Florescu, *Preistoria Daciei*, București, Ed. Meridiane, 1980, p.75

³ Dan Monah, *Cîteva observații asupra cauzelor și efectelor exploziei demografice cucuteniene*, în *Carpica*, XIV, 1982, Bacău, p.33

⁴ Cca 428 de așezări cucuteniene se cunoșteau numai în Moldova în 1970, cu populații de 500-4 000 de indivizi. *Ibidem*, p.34

⁵ Ceramica este cea care definește o cultură străveche...

decorativ și formal, cea mai interesantă ceramică neolitică din Pen. Balcanilor⁶ și care este manifestarea cea mai complexă a acestei culturi, bogată și strălucitoare este și plastica mică. De altfel, și în cadrul sculpturii mici se regăsește aceeași dragoste pentru efecte cromatice ilustrată de ceramică, cultura Cucuteni înregistrând în modul cel mai evident un salt calitativ din punctul de vedere artistic. Întreaga artă a Eneoliticului este deschisă spre nou, atât în ceea ce privește tehnica de obținere a artefactelor, instrumentele nou apărute, cât și în privința formei și a decorației. Piese de cucuteniene care modelează anatomia corpului uman, unele dintre ele atingând perfecțiunea, sunt dintre cele mai reprezentative în înregistrarea nivelului atins de realismul formelor și de coerența decorului. Dar și de geometrizare. După cum vom vedea, abstractizarea, prezentă încă din Neolitic în activitatea artistică omenească, va constitui una dintre caracteristici: abstragerea din realitatea figurativă a unor scheme grafice în vederea obținerii unor simboluri ale lumii care cunoscuse un nou mod de viață. Așadar, este vorba despre o dezvoltare a mijloacelor de expresie pe care omul le găsește pentru a da glas vieții sale interioare, geometrizarea purificată – și abstractizarea în general – reprezentând, față de realismul anterior, o lărgire a simțului estetic.

Sculptura cucuteniană are o gamă destul de largă de reprezentări: statuete și vase – antropomorfe și zoomorfe –, reprezentări în relief pe diferite recipiente, reprezentări rondebosse combinate cu altare sau cu vase (în cadrul practicilor cultice)⁷. Prezentul studiu se oprește doar la statuetele antropomorfe de sine-stătătoare, urmând ca alte reprezentări antropomorfe (ca relief atașat unor obiecte), precum și vasele cu formă umană să facă obiectul unei alte lucrări.

În general, în ceea ce privește dimensiunile acestor statuete, plastica cucuteniană nu iese din limitele celei neolitice sud-est europene: în afară de rare excepții⁸, figurinele au sub 20-25cm înălțime. O clasificare a statuetelor cucuteniene urmează fazele olăriei: faza A, faza A-B și faza B (faze distincte în ceramică, însă), doar că în privința sculpturii, între statuetele fazei A-B și cele ale fazei B nu există foarte mari diferențe, astfel încât acestea vor fi discutate împreună.

Ducând mai departe tipul precucutenian III (al figurinelor așezate), tipul caracteristic fazei A are în majoritatea cazurilor statuetele redată în picioare. Aceasta este reprezentarea clasică, în care dimensiunile mici nu sunt o frână în calea stilizării. Creativitatea este prezentă în capacitatea artistului primitiv de a surprinde esențialul, eliminând tot ceea ce e mai puțin important pentru scopul dorit. Chiar dacă nu era urmărită obținerea unor opere artistice, știut fiind că scopul acestor piese era cel cultic, valorile plastice ale acestor corpuri sunt atinse prin accentuarea părților mai pline și prin neglijarea sau eliminarea segmentelor mai puțin importante, în vederea ilustrării ideii de fecunditate și fertilitate. Brațele sunt inexistente, reduse la două cioturi care ar putea însemna o augmentare a umerilor – aceștia redați dreupți sau curbați, pentru a sugera o poziție sau alta a brațelor; nici fața nu este individualizată pe capul mic, care abia depășește gâtul puternic și în general lung, dar nu întotdeauna. La fel, partea de jos a picioarelor este rezumată în general la un vârf bont, instabil (rareori, baza este

⁶ Paul MacKendrick, *op. cit.*, p.15

⁷ Vladimir Dumitrescu, *Arta culturii Cucuteni*, p.74

⁸ Dar descoperirile fragmentare (de la Trușești, de exemplu) arată că au existat și lucrări de peste jumătate de metru. Idem, *Arta preistorică în România*, vol.I, București, Ed. Meridiane, 1974, p.207

ușor evazată); lipite, picioarele sunt privite ca un tot unitar, linia de demarcație a lor fiind doar indicată printr-o incizie puternică. Sâni, ca două mici ridicături pe piept (rar, marcați prin două perforații, mai mari sau mai mici⁹), sunt prezenți doar atunci când probabil era urmărită în mod clar diferențierea sexuală (dar chiar când sunt absenți, statueta este în majoritatea cazurilor feminină – cele masculine fiind foarte puține). În schimb, fesele sunt bine modelate plastic, uneori exagerate (dar în general doar accentuate), steatopigia având rolul ei în simbolistica urmărită și demonstrând capacitatea de esențializare a artistului. Siguranța și eleganța, simetria dar și feminitatea întregii siluete, cu talia suplă, arcuită la șolduri și coapse, atrag atenția de la simplificarea aplatizată a jumătății superioare a corpului (în plus, geometrizată trapezoidal) și de la lipsa detaliilor (ochii sunt rareori indicați, prin apăsare sau prin mici găurele, nasul este abia ridicat pe față prin strângerea între degete a pastei). Un exemplu excepțional realizat, dar și bine păstrat, este o statueta de 23cm¹⁰ de la Drăgușeni (jud. Suceava), în care siguranța și îndelungul exercițiu al realizatorului sunt evidente.

Un alt exemplu, *Venus de la Scânteia*, deși aparținând acestui tip comun, face notă aparte prin eleganță și delicatețe, prin proporții anatomice aproape perfecte și prin accentele decorative realizate prin benzi în relief: colanul de la gât, brâul de la mijloc și cel de la glezne¹¹.

Foarte rar sunt redade, în această primă serie, părul sau elemente de podoabă – coliere, pandantive, cingători. Un exemplu este statueta de Trușești, de 10,4cm înălțime¹², cu un mare colier în față și o bandă de coafură care cade pe tot spatele.

Același rol de suplinire a amănuntelor îl are și decorul suprafeței figurinelor. Dând dovadă de mare ingeniozitate în combinarea diverselor motivelor, artistul primitiv acoperă toată suprafața corpului statuetelor cu incizii adânci (uneori executate într-un strat subțire de lut fin aplicat după modelare), care le transformă în adevărate bijuterii. Se respectă deja reguli ale artei decorative: geometrizarea este prezentă în paralelismul liniilor drepte sau curbe, orizontale dar mai ales oblice, ca și în figurile geometrice simple. La aceasta, se adaugă și alte principii ale artei ornamentale, precum organizarea, egalitarismul, repetiția, simetria, la statuetele acestei faze fiind evidentă repetarea unor scheme compoziționale în funcție de amplasare: romb sau triunghi pe piept și abdomen, spirale pe fese, arce pe coapse. (Dar, la unele figurine, aceste incizii sunt simple scrijelituri și care nu respectă canoanele de amplasare.) Uneori, sunt redade prin decor detalii anatomice. La unele dintre ele, după incizia decorului, acesta a fost încrustat cu ocră roșu (de exemplu, la Țigănești, jud. Bacău)¹³.

Dar chiar și când decorul lipsește – o serie de statuete sunt asemănătoare tipului majoritar descris mai sus, dar sunt nedecorate – surprinzătoare (sau, poate, dimpotrivă, deloc surprinzătoare, știut fiind că în Neolitic omul începe să aprecieze și să creeze frumosul) este corectitudinea construcției volumelor și respectarea proporțiilor, simetria redării siluetei, redând abstract-formal personajul. Așadar, un realism deloc de neglijat, cu atât mai mult cu

⁹ Cornelia-Magda Mantu, *Plastica antropomorfă a așezării Cucuteni A, de la Scânteia (jud. Iași)*, in *Arheologia Moldovei*, XVI, 1993, București, p.56

¹⁰ Vl. Dumitrescu, *Arta preistorică în România*, p.211

¹¹ Cornelia-Magda Mantu, *op. cit.*, p.59

¹² Manuela Wullschleger (ed.), *L'art néolithique en Roumanie*, Napoli, Arte'm, 2008

¹³ Vezi și Marilena Florescu, Viorel Căpitanu, *Câteva observații referitoare la plastica antropomorfă din așezarea Cucuteni A de la Țigănești, județul Bacău (I)*, in *Carpica*, XXV, 1992, Iași, p.11

cât acesta este sprijinit de o anumită îndemânare a modelării formei și de o înțelegere a plasticității volumelor corpului uman. Deosebit de plastic modelată este o figurină nudă de la Mălușteni, la care sunt evidențiate formele anatomice, chiar grupele musculare.

Există însă și statuete la care corpul iese din canoane: sumar modelat, arareori cu brațele desprinzându-se lateral de umeri (Scânteia¹⁴) și cu picioarele redete nelipit (Hăbășești¹⁵) (această particularitate caracterizează statuetele masculine).

O variantă mai primitivă a acestei serii are corpul cilindric, capul abia schițat, baza figurinei lătită, picioarele lipsesc. Totul este așadar rezumat la maximum, valoarea artistică a unor asemenea statuete (ca cele găsite la Hăbășești, de exemplu¹⁶, unde, de altfel, predomină statuetele încadrabile în general în seria figurinelor fără decor) fiind inexistentă.

Un alt tip care se abate de la cel clasic este cel al pieselor în care decorul este realizat prin pictură (de exemplu, statuete de la Scânteia). În această privință, a ornamentării, este prezentă și la figurine policromia care face vestită această cultură, înscriind-o în grupul cu ceramică pictată în multe culori. Un exemplu este o statueta fragmentară de la Hăbășești, de peste 30cm înălțime¹⁷. Nu forma corpului este cea care aduce valoare artistică piesei – cu brațe scurte și întinse lateral, bust aplatizat, sâni mici –, ci decorul tricromat care acoperă suprafața figurinei, într-o dispunere a unor motive angulare. Statueta de o modelare excelentă de la Târpești are de asemenea decor pictat: dungi brune pe fond alb.

În cazul statuetelor, colorarea are același rol cu ornamentarea cu incizii: trebuie să menționăm că incizarea sau pictarea reprezenta tatuajul, aceste figurine fiind redete nude. Dacă ar reprezenta îmbrăcămintea în totalitate, acele veșminte ar trebui să fi fost nefiresc de transparente, detaliile anatomice fiind atât de vizibile. Uneori, aceste benzi de culoare pot reda accesorii vestimentare: eșarfe, brâie sau pandantive¹⁸ (ca la o statueta de la Scânteia), posibil însemne ritualice sau de rang. Oricum, pentru privitorii de astăzi, motivele respective constituie un minunat decor al statuetelor, care amplifică artistic efectul vizual (de altfel, după unii cercetători, aceste benzi sau incizii chiar constituie doar simplul decor al statuetelor...).

Aparte, o statueta găsită la Fulgeriș (com. Pâncești, jud. Bacău) a fost decorată și cu incizii, dar și cu pictură (fără incizii) pe spatele torsului (linii roșii oblice)¹⁹.

De menționat și seria care, urmând linia celor anterioare, precucuteniene, dorește să redea personajul așezat. Dar acestea sunt de fapt o căutare de îmbinare a celor tipice în picioare și a celor așezate: au linia corpului frântă la mijloc.

Încadrat tot în faza A, dar foarte aparte ca aspect – realist – și ca material în care este lucrat – marmura – este un cap găsit la Ariușd, lângă Sf. Gheorghe (3,5cm lungime), așezat pe o placă, în care în care își dă mâna esențializarea trăsăturilor feței, cu deformarea craniului prin alungire în partea din spate și cu detaliul coafurii cu coc amplu pe ceafă²⁰.

La polul opus acestor serii mai mult sau mai puțin tipice, în care simțul de observație al artistului străvechi conferea realism reprezentărilor, se situează un tip de statuete abstract,

¹⁴ Cornelia-Magda Mantu, *op. cit.*, p.53

¹⁵ Vezi Vladimir Dumitrescu, *Hăbășești. Situl neolitic de pe Holm*, București, Ed. Meridiane, 1967

¹⁶ *Ibidem*, p.38

¹⁷ Vladimir Dumitrescu, *Arta culturii Cucuteni*, p.76

¹⁸ Manuela Wullschleger (ed.), *op. cit.*

¹⁹ Lăcrămioara Elena Istina, *Plastica antropomorfă descoperită în stațiunea cucuteniană de la Fulgeriș. Repertoriu*, in *Carpica*, XXXV, 2006, Iași, p.40

²⁰ Zoltan Szekely, *Cîteva figurine interesante din România*, in *Apulum*, IX, Alba Iulia, 1971, p.132

cel al idolilor plăți *en violon*. Pași înainte așadar sunt făcuți încă de acum, în cazul acesta, creativitatea artistului regăsindu-se în ceea ce privește capacitatea de sinteză maximă. Și în tipul clasic descris mia sus intervine forța creatoare a artistului, care se îndepărta de realism prin sinteză sau omiterea unor elemente anatomice. Acum însă nu mai este urmărită aproape deloc realitatea, nici în ceea ce privește silueta, nici în privința volumului, ci abstragerea, de un modernism surprinzător pentru acele timpuri. Acest tip de idol o reprezintă probabil pe Zeița-Mamă, căreia îi stilizează probabil actul nașterii. Aceste piese²¹, găsite în număr mult mai mic decât al celor comune, au dimensiuni mici, 3-10cm înălțime, și un corp aplatizat (de fapt, una dintre fețe este ușor convexă): o placă de lut în formă de vioară, cu un cap oval sau dreptunghic, exagerat de mare, dar mai îngust față de lățimea corpului, străpuns de două găurele (ochii). Corpul este un oval sau un triunghi, decorat pe fața anterioară (dar uneori pe ambele fețe) cu incizii sau cu mici proeminențe *au repousse* (Trușești), ori cu mici adâncituri care ajung și pe cap (sau poate indică sânii?). Problemele de ordin plastic, cu ecouri în sculptura modernă și contemporană a zilelor noastre, sunt cele care conferă valoare estetică acestor piese.

Un caz aparte este cel al mării figurine de la Trușești (peste 40cm înălțime²²): trunchiul este înalt și plat, șoldurile sunt ample, lipsesc capul și brațele, iar picioarele, mult depărtate, sunt ascuțite la vârf. Decorul nu este alcătuit din simple incizii, ci din adevărate caneluri, oblice pe șolduri și pe picioare, stilizând cutele unui veșmânt. Este o statueta mult mai accentuată decât tipologia comună a statuetelor cucuteniene, pe de o parte, și mult mai realistă față de tipul *en violon*, pe de altă parte.

Și mai deosebit este cazul unui idol găsit la Igești (jud. Vaslui) (9,6cm înălțime): pe lângă materialul folosit – piatra (dură, de culoare brună) – piesa se distinge și prin tipul de abstractizare inedit și unic până acum, al siluetei, prin accentuarea bustului și a părții dorsale (capul este cel tipic cucutenian)²³.

De amintit și idolii *en violon* din metal: o piesă găsită la Trușești, similară și decorată cu mici proeminențe *au repousse*, a fost realizată însă din metal alb (*en metal blanc*²⁴): cu un cap pătrat și un corp triunghiular cu laturile rotunjite, la care se adaugă și piesa din aur de la Traian-Dealul Fântânilor: trapezoidală, cu un inel în partea de sus, decorată cu un șir de proeminențe *au repousse*, probabil o multiplicare ritualică a sânilor²⁵. Cercetătorii consideră acest pandantiv (aplică?²⁶) (de 2,6cm)²⁷ un import din Transilvania, unde aparținea probabil culturii Bodrokkeresztur și îl plasează în faza următoare, A-B.

Cum spuneam mai sus, statuetele fazei A-B nu se deosebesc foarte mult de cele ale fazei B, de altfel, nici de faza A nu se depărtează în ceea ce privește predominanța personajelor feminine, dimensiunile sau acuratețea modelării.

²¹ Poate sunt importuri sau piese locale cu influență anatoliană și egeeană. Cf. Dan Monah, *Idoli en violon din cultura Cucuteni*, in *Cercetări istorice*, IX-X, 1978-1979, Iași, p.163

²² Vladimir Dumitrescu, *Arta culturii Cucuteni*, p.78

²³ Eugenia Popușoi, *Plastica cucuteniană de la Igești (jud. Vaslui)*, in *Acta Moldaviae Meridionalis*, V-VI, 1983-1984, Vaslui, p.71

²⁴ Probabil cel mai vechi obiect din argint descoperit pe teritoriul României. Cf. Dan Monah, *Idoli en violon din cultura Cucuteni*, p.166

²⁵ *Ibidem*, p.168

²⁶ S-a găsit o piesă similară decorând un vas antropomorf gumelnițean. *Ibidem*, p.170

²⁷ Vladimir Dumitrescu, *Arta preistorică în România*, p.266

În aceste două faze (ale ceramicii) pe care în sculptură cercetătorii le prezintă în general împreună, caracteristic este un tip de statuete al cărui canon ce face un pas înainte pe linia distanțării de redarea realității. Capul mic și neindividualizat anterior este acum mare și modelat ca un disc, cu nasul *en bec d'oiseau*, ochii ca două găuri ce străpung fața, gâtul rotund, bustul aplatizat, cu umeri modelați triunghiular, ale căror prelungiri (brațele lipsesc) sunt perforate de câte o găurică sau două (care indică golurile care se formează între brațe și corp atunci când brațele sunt îndoite pe abdomen), ca și șoldurile uneori și ca și abdomenul, perforate și acestea. Eleganța liniei taliei, modelarea coapselor fără exagerări (lipsește steatopigia) conferă siluetei armonie. Picioarele sunt separate vertical printr-o creștătură virtuală, la capătul căreia se află genunchii proeminenți; după laba piciorului redată printr-o proeminență, piciorul se mai continuă câțiva centimetri, terminându-se printr-o talpă sau un vârf, ceea ce conferă în ansamblu o disproporție a siluetei între partea superioară mai scurtă și cea inferioară, mai alungită (un exemplu, o statueta de la Vânători-Rufeni). Sexul este indicat mai rar prin triunghiul sexual și mai adesea prin sânii care preiau reprezentarea anterioară, stilizată sub forma a două mici pastile (o statueta de la Fetești), dar apare și un realism pronunțat, în redarea unor sâni lungi, ca ai femeilor care au alăptat.

Față de faza anterioară, în fazele A-B și B ornamentația apare în foarte puține cazuri (cele mai multe statuete sunt netede). Atunci când apare, decorul optează cel mai adesea pentru pictare, mult mai liberă decât organizata incizare. Spirale sau încrucișate, benzile negre sau roșii pe fond brund-deschis acoperă uneori și zona capului (de exemplu, o figurină masculină de la Aldești-Onișcani). Exemple sugestive sunt cele 4 statuete descoperite la Ghelăiești (un complex de cult din faza A-B)²⁸ dispuse în picioare, în cruce, într-un vas²⁹. Au corpul acoperit cu benzi paralele de culoare, oblice și orizontale; laba unică a piciorului este neagră, gâtul este alb, iar capetele sunt negre la două dintre ele, iar două au capul nevopsit³⁰.

Incizarea (linii însoțite de șiruri de puncte) este mai rar folosită ca decor, iar atunci când apare, este mai fină decât în faza A și redă elemente figurative: o eșarfă oblică pe umăr, un brâu.

Cazuri aparte se înregistrează și față de tipul comun al fazelor A-B și B, descris mai sus. Statueta foarte masivă (gravidă?) de la Cucuteni respectă canonul³¹, dar are capul și gâtul modelate împreună, iar jumătatea inferioară a corpului este aproape cilindrică, cu baza lătită pentru a asigura stabilitate, deși picioarele sunt despărțite tot doar printr-o linie verticală. O coafură complexă și bogată este redată pe spate printr-un relief.

La statueta de la Drăgușeni (jud. Suceava), nerespectarea canonului nu are caracter benefic, proporțiile nu sunt respectate și este oarecum stângaci modelată: brațele nu lipsesc, se desprind din umeri, chiar dacă unul e rupt (unul fiind adus pe gât), dar capul este disproporționat de mare, sexul masculin este amplasat prea jos, talia nu este modelată ci doar incizată. În schimb, figura este neschematizată și chiar are personalitate prin nasul puternic, aproape semit, ce nu corespunde antropologic realității locului.

²⁸ *Ibidem*, *Arta culturii Cucuteni*, p.86

²⁹ Destinația lor magico-religioasă fiind așadar evidentă.

³⁰ Ceea ce a fost pus de unii cercetători în legături cu practicarea cultelor chtoniene și uraniene.

³¹ Nasul ca o creastă puternică la mijlocul feței, ochii redați prin două găurile, abdomen bombat, cu o gaură indicând ombilicul, șolduri lățite și perforate.

De asemenea, se cunoaște și acum seria statuetelor așezate (de exemplu, o figurină longilină de la Băiceni, cu picioarele îndoite), care se disting printr-un realism mai puternic. Tot de la Băiceni, una dintre statuetele redată așezat este masivă, are brațele desprinse de trup (deși rupte), capul cu volum, iar figura este cea mai corectă și mai neconvențională din plastica cucuteniană, fiecare organ al feței este veridic redat, iar profilul este puternic expresiv.

Uneori, în fazele A-B și B se observă și detalii naturaliste: laba piciorului modelată, cu degetul mare mai lung, sau un fragment de mână cu mușchii reliefați, iar la altă statueta sunt redată nările (o figurină de la Săveni), ori starea de graviditate – o ridicătură din lut (Săveni³², Scânteia³³ și nu numai).

Unice prin sugestia de monumentalitate sunt două grupuri plastice găsite la Trușești (triplu și dublu), două plăci provenite (98x106cm, 74x70cm)³⁴ probabil de la ansambluri de cult, care reprezintă câte o pereche de siluete umane (cărora, la primul, se mai adaugă o piesă, probabil o siluetă feminină, iar la al doilea, capetele siluetei *en violon* sunt sub formă de cupă, iar corpurile au profilat pe ele un șir de nouă coloane)³⁵.

În toate fazele, în ceea ce privește tehnica, statuetele sunt realizate din pastă fină, uneori cu nisip, câteodată fiind amestecate cioburi de cochilii sau semințe de cereale (semnificațiile rituale fiind evidente)³⁶, alteori pasta era densă, identică cu cea folosită pentru vasele pictate, iar arderea era uniformă. Cele neglijent și sumar modelate sunt lucrate dintr-un lut de calitate medie și sunt insuficient arse.

Indiferent de o tipologie sau alta, ori de faza căreia aparțin, aceste sculpturi respectă anumite canoane, care sunt prezente în toată sculptura cucuteniană și care limitează libertatea, creativitatea intrând însă în scenă în unele cazuri particulare, care probabil se datorează mai mult variațiilor miturilor. ...Și aceasta pentru că scopul acestor statuete era cel de obiecte de cult în cadrul practicilor magico-religioase. Cel mai posibil să fi fost idoli, dar cel puțin amulete apotropaice erau: ne-o spune dimensiunea lor mică, dar mai ales ne-o indică cele două busturi de deasupra soclului altarului de la Trușești ce poartă, ca pandantive, figurine *en violon*³⁷. Oricum, concepte ca fertilitatea, fecunditatea, maternitatea aveau foarte largă răspândire în rândul populațiilor de agricultori și crescători de vite ale Neoliticului. Preponderența figurinelor feminine (în plus, și modelate după canoane) ne demonstrează în primul rând că ele nu sunt simple jucării, ci simboluri ce ajută înțelegerii complexității vieții religioase a timpului. Întruchipează pe Marea Zeiță creatoare a vieții, redată în ipostaza Mamei Universale, asimilată cu glia roditoare³⁸. Figurinele masculine sunt mai rare și îl

³² Maria Diaconescu, *Plastica antropomorfă cucuteniană din colecțiile muzeelor din județul Botoșani*, in *Hierarus*, XI, 2001, Botoșani, p.13-15

³³ Cornelia-Magda Mantu, *op. cit.*, p.59

³⁴ Manuela Wullschleger (ed.), *op. cit.*

³⁵ Ion Miclea, Radu Florescu, *op. cit.*, p.80

³⁶ Vezi Paraschiva-Victoria Bațariuc, Sorin Ignătescu, Bogdan Niculică, *Plastica antropomorfă de la Mihoveni – Cahla Morii*, in *Anuarul Muzeului Național al Bucovinei*, XXVI-XXVII-XXVIII, 1999-2000-2001, 2001, Suceava, p.111 și urm.

³⁷ O statueta din piatră din Cipru, din mil. al III-lea î.Hr. poartă pe piept un pandantiv de același tip cu statueta. Cf. Vladimir Dumitrescu, *Arta culturii Cucuteni*, p.96

³⁸ D. Monah, *Organizarea socială, religia și arta în epoca neo-eneolitică*, in Mircea Petrescu-Dâmbovița, Alexandru Vulpe (coord.), *Istoria românilor*, vol.I, *Moștenirea timpurilor îndepărtate*, București, Academia Română, Ed. Enciclopedică, 2010, p.170

reprezintă pe acolitul necesar perpetuării vieții (principiul secund) (a cărui frecvență uneori crește, fiind găsit în număr mai mare în unele așezări, în cazuri de schimbare a mentalităților); acesta are, în general, dimensiuni mai mici. Reprezentări androgine, probabil ale divinității primordiale autoreproducătoare, au fost găsite și ele în cultura Cucuteni: la Mărgineni-Cetățuia, Scânteia, Mihoveni³⁹. (De altfel, și statuetele de animale, cornute sau nu, au legătură tot cu practicile și cu superstițiile prin care se dorea asigurarea sănătății și înmulțirii animalelor domestice.)

De altfel, și multitudinea de gesturi în care sunt reprezentate personajele antropomorfe ridică o serie de interogații asupra existenței și complexității sentimentelor religioase ale timpului. Mesajul care transpare este cu atât mai elocvent cu cât se folosește un minimum de mijloace artistice, foarte puternice însă, nerecurgându-se nici la realism, nici la o rigoare prea mare, fapt ce ar fi diluat forța mesajului urmărit. La fel de dificile sunt și întrebările asupra posibilităților omului neolitic de a produce arta în mod conștient sau de a se cantona în limitele unui simplu meșteșug.

...Dar rezultatele sunt admirabile și într-un caz, și în altul. Pentru noi, cei de acum, aceste piese sunt opere de artă. Pentru realizatorul de atunci, probabil erau obiecte pe care le utiliza în practicile ritualice, dar ceea ce e sigur este că de un simț estetic primordial el se bucura, ceea ce îl făcea să obțină obiecte de o calitate artistică incontestabilă, chiar dacă nu gândea aceste artefacte ca pe lucrări de artă. Fie că e vorba despre tipurile comune, fie că vorbim despre abaterile care denotă libertate, artistul primitiv a dovedit depărtare de la simpla și banala imitație. Simțul de observație, capacitatea de memorare, dar și imaginația, abilitatea de a sintetiza și gradul superior de abstractizare a formei stilizate – toate acestea sunt dovezi ale inteligenței sale estetice, dar și ale nivelului și modului de gândire ale omului acelor timpuri.

BIBLIOGRAFIE:

- Dumitrescu, Vladimir, *Arta culturii Cucuteni*, București, Ed. Meridiane, 1979
 Dumitrescu, Vladimir, *Arta preistorică în România*, vol.I, București, Ed. Meridiane, 1974
 Dumitrescu, Vladimir, *Hăbășești. Situl neolitic de pe Holm*, București, Ed. Meridiane, 1967
 MacKendrick, Paul, *Pietrele dacilor vorbesc*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, trad. Horia Florian Popescu
 Miclea, Ion, Florescu, Radu, *Preistoria Daciei*, București, Ed. Meridiane, 1980
 Monah, D., *Organizarea socială, religia și arta în epoca neo-eneolitică*, in Petrescu-Dâmbovița, Mircea, Vulpe, Alexandru (coord.), *Istoria românilor*, vol.I, *Moștenirea timpurilor îndepărtate*, București, Academia Română, Ed. Enciclopedică, 2010, p.161-188
 Petrescu-Dâmbovița, M., *Cucuteni*, București, Ed. Meridiane, 1966
 Wullschleger, Manuela (ed.), *L'art néolithique en Roumanie*, Napoli, Arte'm, 2008

Periodice:

³⁹ *Ibidem*, p.172

- Bațariuc, Paraschiva-Victoria, Ignătescu, Sorin, Niculică, Bogdan, *Plastica antropomorfă de la Mihoveni – Cahla Morii*, in *Anuarul Muzeului Național al Bucovinei*, XXVI-XXVII-XXVIII, 1999-2000-2001, 2001, Suceava, p.109-143
- Diaconescu, Maria, *Plastica antropomorfă cucuteniană din colecțiile muzeelor din județul Botoșani*, in *Hierasus*, XI, 2001, Botoșani, p.7-36
- Florescu, Marilena, Căpitanu, Viorel, *Câteva observații referitoare la plastica antropomorfă din așezarea Cucuteni A de la Țigănești, județul Bacău (I)*, in *Carpica*, XXV, 1992, Iași, p.5-22
- Istina, Lăcrămioara Elena, *Plastica antropomorfă descoperită în stațiunea cucuteniană de la Fulgeriș. Repertoriu*, in *Carpica*, XXXV, 2006, Iași, p.39-46
- Mantu, Cornelia-Magda, *Plastica antropomorfă a așezării Cucuteni A, de la Scânteia (jud. Iași)*, in *Arheologia Moldovei*, XVI, 1993, București, p.51-68
- Monah, Dan, *Câteva observații asupra cauzelor și efectelor exploziei demografice cucuteniene*, in *Carpica*, XIV, 1982, Bacău, p.33-38
- Monah, Dan, *Idoli en violon din cultura Cucuteni*, in *Cercetări istorice*, IX-X, 1978-1979, Iași, p.163-175
- Popușoi, Eugenia, *Plastica cucuteniană de la Igești (jud. Vaslui)*, in *Acta Moldaviae Meridionalis*, V-VI, 1983-1984, Vaslui, p.69-75
- Szekely, Zoltan, *Câteva figurine interesante din România*, in *Apulum*, IX, Alba Iulia, 1971, p.129-138

Statuetă, Drăgușeni (jud. Suceava),

http://www.dailyinfo.co.uk/images/exhibitions/images/lost_world_3.jpg